

Wiesław Krupa

Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa

Ius Matrimoniale 1 (67), 133-136

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa

W prowadzonych przez sądy kościelne sprawach o nieważność małżeństw bardzo często eksponowany jest problem alkoholizmu jako czynnik bezpośrednio lub pośrednio wpływający na faktyczny rozpad związku małżeńskiego. Powszechność wysuwania kwestii alkoholizmu odzwierciedla, określaną od wielu lat jako alarmującą, poziom spożycia alkoholu w Polsce oraz, mającą rozmiary wręcz epidemii, liczba osób uzależnionych od alkoholu.

W praktyce sądów kościelnych problematyka alkoholizmu jest podejmowana w ramach kan. 1095 p. 3 czyli wtedy, gdy rozważane są psychiczne determinanty niezdolności do podjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich. Jest to w pełni uzasadnione w świetle definicji opublikowanej w 1952 roku przez Komitet Ekspertów Światowej Organizacji Zdrowia, w której czytamy:

„... alkoholikami są ludzie pijący nadmiernie, u których zależność od alkoholu osiągnęła taki stopień, że przejawiają oni bądź łatwe do zauważenia zaburzenia psychiczne, bądź zachowują się w sposób przynoszący szkodę ich zdrowiu fizycznemu i psychicznemu, ich stosunkom z osobami drugimi, ich sytuacji społecznej i ekonomicznej; są to również ludzie, którzy wykazują objawy zwiastujące takie zaburzenia. A zatem wymagają oni leczenia”¹.

W uzupełnieniu powyższej definicji, z psychologicznego punktu widzenia, należy dodać, że skutki nadmiernego picia alkoholu i uzależnienia od niego najszybciej przejawiają się w społecznym funkcjonowaniu człowieka. Z jednej strony zmiany w sferze psychicznej ograniczają zdolność osoby uzależnionej do pełnienia efektywnie funkcji społecznych, wykonywania obowiązków i zadań, z drugiej charakterystyczne cechy upojenia alkoholowego, takie jak obniżenie kontroli nad zachowaniem, reakcje agresywne powodują zaburzenia w relacjach interpersonalnych. Małżeństwo – rodzina to obszar, na którego tle proces degradacji

¹ K. Frieske, R. Sobiech, *Pijaństwo – interpretacje problemu społecznego*, Warszawa 1986, s. 86.

psychicznej i moralnej jest szczególnie widoczny, a społeczne skutki tego procesu mają obraz najbardziej dramatyczny.

W sprawach o nieważność małżeństw, w których czynnik alkoholizmu ma istotne znaczenie, zadaniem biegłego psychologa jest określenie, czy dla danej osoby (strony w sprawie) w chwili zawierania związku małżeńskiego były charakterystyczne zaburzenia w psychicznym funkcjonowaniu mające źródło w nadużywaniu alkoholu bądź wprost wynikające z choroby alkoholowej. Dorobek wiedzy fachowej na temat specyfiki choroby alkoholowej sprawia, że metoda badawcza, którą może posłużyć się biegły psycholog jest dość prosta. Sprowadza się ona do wykorzystania klasycznego podziału na, występujące w postępie chronologicznym, następujące fazy powstawania i rozwoju uzależnienia od alkoholu:

- faza wstępna (od kilku miesięcy do kilku lat) – alkohol przynosi odprężenie, poczucie bezpieczeństwa, ułatwia kontakty, znosi napięcia i stresy; wzrasta tolerancja alkoholowa, pijący motywuje picie przyczyną zewnętrzną,
- faza ostrzegawcza (zwiastunowa), (od pół roku do kilku lat) – występują luki pamięciowe, u pijanego (wielokroć) nie obserwuje się typowych objawów upicia się, pije łączywie, zachłannie, jak człowiek gaszący pragnienie, zaczyna pić ukradkiem, ma poczucie winy, unika rozmów na temat picia alkoholu; używanie napojów alkoholowych staje się potrzebą a nie przyjemnością,
- faza krytyczna – charakterystyczna jest utrata kontroli nad raz rozpoczętym pićm, które kończy się stanem głębokiego upojenia, pogłębia się poczucie winy, niezadowolenia z siebie, które jest kompensowane agresywnością wobec innych, pojawiają się podejrzenia współmałżonka o niewierność, występuje picie poranne,
- faza przewlekła – pojawiają się ciągi pijacze, obniża się tolerancja na alkohol, ujawniają się zaburzenia psychiczne, od nieokreślonych stanów lękowych, aż do psychoz alkoholowych włącznie¹.

Spośród wymienionych faz powstawania i rozwoju uzależnienia od alkoholu, najczęściej, chwili zawarcia związku małżeńskiego dotyczy faza wstępna i, częściowo, ostrzegawcza. Nie można wtedy mówić jeszcze o

¹ Szerzej zob.: J.K. F a l e w i c z, Alkoholowe ABC, Warszawa 1985, s. 18; J. L e c h i c k i, Co wiem o alkoholu i alkoholizmie, Warszawa 1986, s. 16; Opiniodawcze i mediacyjne funkcje psychologa w sprawach rozwodowych i opiekuńczych. Red. J.M. S t a n i k, Katowice 1990, s. 43-44.

chorobie alkoholowej, można natomiast wyraźnie określić cechy tzw. osobowości proalkoholowej: „Osobowość taką cechuje niedojrzałość emocjonalna, samopobłażanie siebie, nietolerancja na stresy, tłumienie niektórych popędów, np. popędu seksualnego itp. Alkohol u ludzi o tych cechach spełnia rolę czynnika rozwiązującego problemy przystosowawcze”¹.

Wykorzystując powyższe treści biegły psycholog, poprzez psychologiczną analizę zawartych w aktach sprawy informacji, bezpośrednie badanie psychologiczne osoby obciążonej zarzutem alkoholizmu oraz rozmowę z jej współmałżonkiem, jest w stanie:

- po pierwsze – potwierdzić lub wykluczyć istnienie problemu alkoholowego u danej osoby,
- po drugie – w przypadku potwierdzenia, zlokalizować fazę zaawansowania choroby alkoholowej,
- po trzecie – wykazać, w zależności od czasu, który upłynął od chwili zawarcia związku małżeńskiego, że w tym okresie cechy uzależnienia od alkoholu występowały ale w postaci charakterystycznej dla odpowiednio wcześniejszej fazy,
- po czwarte – określić czy stwierdzony, faktycznie istniejący w chwili zawierania związku małżeńskiego, problem alkoholowy danej osoby był na tyle znaczący, że powodował jej niezdolność do podjęcia i skutecznego wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich.

Żeby przedstawiony tu mechanizm konstruowania opinii psychologicznej posiadał przekonującą, opartą na faktach, argumentację wymagane są odpowiednie dokumenty i informacje, których zgromadzenie we wcześniejszych fazach procesu o nieważność małżeństwa leży w kompetencji sądu. Pomocne były tu pisma świadczące o zdarzeniach dotyczących nadużywania alkoholu czy alkoholizmu takie jak: zaświadczenia lekarskie, świadectwa pobytu w izbie wytrzeźwień, notatki z interwencji służb porządkowych w przypadkach zakłócania porządku publicznego lub naruszenia przepisów ruchu drogowego, opinie z pracy, wojska itp, zatem materiały stanowiące o faktach.

Inną grupę danych wydatnie wspierających pracę biegłego psychologa i zawartych w aktach sprawy są treści uzyskane w bezpośrednim przesłuchaniu stron i świadków. Psycholog oczekiwałby tutaj takiego ukierunkowania przesłuchania sądowego, w którym szczególnie nacisk

¹ J. L e c h i c k i, Dz. cyt., s. 32.

położono by na ocenę rodziny pochodzenia danej osoby, wpływu środowiska rówieśniczego oraz odtworzenie czasu i okoliczności pierwszych kontaktów z alkoholem. Ponadto pożądane byłoby uzyskanie w przesłuchaniu szczegółowych, nawet bardzo drobiazgowych, opisów poszczególnych zdarzeń związanych z nadużyciem alkoholu a także informacji o częstości picia, preferowanych rodzajach napojów alkoholowych, o miejscach, w których dana osoba najczęściej spożywała alkohol.

Dopiero te wszystkie elementy pozwalają na sporządzenie wartościowego psychologicznego wizerunku danej osoby oraz na przedstawienie, w ramach opinii psychologicznej, wyczerpującego studium znaczenia jej alkoholizmu dla ważności zawartego związku małżeńskiego.